

SIROTEK

JAN KUČERA

SIROTEK

Jan Kučera

Úvod

Má nejmladší dcera Anička, na kterou jsem měl konečně ve svém životě jako otec více času, nechtěla před spaním vyprávět pohádky. Vždy mne prosila, abych jí místo pohádky vyprávěl o svém dětství. Až tehdy jsem si uvědomil, jak málo si toho pamatuji a jak těžko si na vše vzpomínám.

Vzpomínky na slunné dny, kdy bylo kolem mne štěstí a pohoda, jsem si pamatoval dobře. Ale ty dny, kdy byla obloha zatažená, maminka uplakaná, jsem většinou dokonale vytěsnil ze své paměti. Ale i ty nakonec patří do mého příběhu, jinak by nebyl úplný.

Už jednou jsem sestavoval knižní příběh z desítek a snad i stovek informací. Ty jsem skládal do životního příběhu jako archeolog, který slepuje rozbitý džbánec ze stovek nalezených střepů. A nyní mne čekala obdobná práce. Navíc jsem chtěl tak trochu i navázat na knihu o mém tatínkovi svým příběhem. V době, kdy on „odešel“ z tohoto světa, začínají mé vzpomínky. Hodně mi pomohli spolužáci a kamarádi ze Zahradního Města, kteří si pamatovali mnohé z toho, co já už dávno zapomněl.

Dcera se mne jednou zeptala, co jsem měl ve svém dětství nejraději a co jsem nejvíc nenáviděl. Byly to přetěžké otázky, které mi daly moc a moc přemýšlení. Ale nakonec, když pomínu moji

milovanou maminečku, mého pejska Valinku, tak nejvíce jsem miloval KNIHY. Nahrazovaly mi chybějícího tatínka jako mužský vzor mého dětství, sourozence, mnohdy i kamarády, a hlavně – nikdy mne nezklamaly. Nesmírně rozvíjely mou fantazii, možná i přehled o životě a světě. Tyto mé mimoškolní znalosti léta doplňovaly diskuze a hovory vzdělaných a inteligentních návštěvníků chaloupky v Bartošovicích. Snad proto, že byli už vesměs v důchodovém věku, nemuseli nic předstírat. Dále řeči a názory paní Štěpánkové a pana Bureše po zbytek roku. To byla pro mne ta pravá škola života, ze které čerpám dodnes. Byl to nový svět fantazie, nových informací, do kterého jsem se utíkal schovat před světem kolem nás.

Naopak, moje odpověď na to, co jsem neměl rád, či dokonce nenáviděl, byla jednoduchá. Byla to večerní samota a usínání v prázdném domě. Ale především to byla pojmenování: „SIROTEK a JEDINÁČEK.“

Já jsem se za ta slova styděl. Připadala mi hanlivá. Dospělí mne litovali a čekali na mé slzy. Děti se mi zase posmívaly a využívaly absence muže v naší rodině k výhrůžkám stylu: „Můj tatínek ti ukáže.“ Než se v mém životě objevil můj otčím Jenda Ostrý, argumentoval jsem svým bratrancem Pepíkem Březinou. I když jsem si jej nedokázal představit v nějakém fyzickém konfliktu. Byl to dospělý syn mamčininy sestry Marjánky, kterého jako dítě maminka ještě v Církvici ve svém mládí vychovávala.

Pravda, měl jsem ještě maminku, ale ta musela ze dne na den začít pracovat, aby nás uživila. Celý den až do noci byla v naší

hospodě. Postupně se učila a za pochodu i naučila novou profesi. Tak jsem vlastně zůstal ze dne na den sám, jako bych ztratil oba rodiče najednou. Vzpomínky na tatínka se smrskly snad jen do jedné jediné. Jak mne učil tatínek luskat prsty. Jemu to šlo dokonale, ale mé dětské prstíčky to napodobit nedokázaly.

Narodil jsem se relativně „starým“ rodičům. Mamince bylo 41 a tatínkovi 55 let. Rozhodně jsem nebyl plánované dítě, ale spíš dítě náhody a pro oba rodiče malým zázrakem, ve který už ani nedoufali.

Když nám v mých třinácti letech Jenda Ostrý zemřel, projevil se to na celém mém životě. Školu jsem natolik vypustil, že jsem musel dokonce dělat v září reparát z češtiny. I skutečnost, že jsem neměl sourozence, byla cílem útoků mého okolí. Jak já jsem si sourozence přál, ale jsou věci, které dítě neovlivní.

Naopak, později na učilišti v ČKD jsem bez větší námahy ve škole vynikal jako jeden z nejlepších, ale zato v dílně to bylo horší.

V té době vstoupila do mého života první z mých osudových žen, moje první láska Jindřiška. Provedla mne různými podobami lásky. Od počátečního asexuálního zbožňování přes první romantickou lásku s polibky a doteky až po sexuální vášeň a experimentování dospívajících mladých milenců.

Tehdy do těch našich nejkrásnějších dní zamilovaných sedmnáctiletých milenců, snad ještě dětí, vstoupily dějiny. Ano, prožívali jsme s celým naším národem mimořádný a pro mladé lidi, jako jsme byli tenkrát my dva, i úchvatný rok 1968. Naši myslí i naším srdcem jsme cítili to vzepětí „Pražského jara“ v celé společnosti, kterým ten osudný rok začínal. Zvláště mezi mladými

byly cítit ty naděje a očekávání velkých změn v našich životech. Zato po okupaci začaly mizet všechny změny a postupně se i svět kolem nás vrátil zpět do starých kolejí tuhého socialismu.

Vzpomínky na dětství a mládí jsou pro autora důchodového věku perličkami okamžiků a událostí, které se zapsaly do jeho paměti svou mimořádností. Prostě se ty okamžiky něčím lišily od šedi obyčejných všedních dnů, kterých jsme všichni prožívali tisíce, a které se nijak nezapsaly do našich vzpomínek.

Pojďte s malým klukem prožít ty nejkrásnější i osudové dny, které ovlivnily jeho život, i osudy celého našeho národa ve druhé části knihy. Přeji hezké čtení. Vraťte se o šedesát let zpátky do Zahradního Města, které se z prvorepublikové vilové čtvrti měnilo na velké pražské sídliště. Prožijte s autorem jeho dětství a mládí, které ukončil až jeho odchod na vojnu.

1/ Mléková polévka

Mé vzpomínky z doby před čtvrtým rokem mého života jsou jen takové útržky, jako když se díváte na starý potrhaný film. Nejjasnější z nich je snad Matějská pouť v mých třech letech. Proč jsem si zapamatoval zrovna ten okamžik? Snad proto, že jsem se mamince na té pouti ztratil. Nechala mne hledat rozhlasem a spojila nás opět až mimořádná snaha pořadatelů.

Snad po této hrůzné zkušenosti si mne nechala maminka nafotit pouličním fotografem, aby měla u sebe vždy mou fotografii, kdybych se zase někdy ztratil. Nemohu si na fotce nevšimnout frajersky nasazené rádiovky a řetízku v mé kapse.

Jasnější vzpomínky na mé dětství začínají asi dnem, který z velké části moje podvědomí vytěsnilo z dětské paměti. Co to bylo za den? Den úmrtí mého tatínka. Až po letech jsem se dozvěděl, že jsem s tatínkem jel ten den do Prahy. Když jsme nastoupili na tramvajové smyčce v Zahradním Městě do vozu, tak jej postihla mozková příhoda a on umíral před mýma očima.

Moje vzpomínky začínají až o několik hodin později. Ten večer jsem seděl u velkého stolu s dalšími dětmi a jedli jsme mlékovou polévku. Byl jsem poprvé v životě bez maminky, přes noc z domova. Maminka mne svěřila skoro neznámé ženě, paní Chladové. Bydlela v malém bytě se čtyřmi dětmi, se kterými jsem seděl u večere.

Její děti po mně u stolu pokukovaly, jako bych byl nějaký nenormální. Asi dostaly od maminky tajné pokyny. Mně bylo smutno, jen jsem přemýšlel, zda se pro mne maminka někdy vrátí, anebo jestli budu muset u té paní zůstat napořád. Jediné, co jsem si o té rodině pamatoval, bylo, že z jejích čtyř dětí má každé jiného tatínka. Co to znamená, jsem nevěděl, ale v tu chvíli jsem jim to záviděl, protože všichni tatínkové jim najednou určitě nemohli

umřít, tak jako mně zemřel ten můj. Pomalu jsem jedl tu mlékovou polévku a vzpomněl jsem si na slova moje maminky: „Mléková polévka je jídlo chudých.“ Tak jsem si pomyslel, že my budeme ode dneška asi chudí? Potom jsem šel s touto myšlenkou spát. Hned druhý den pro mne maminka přišla. Byla celá v černém a oči měla rudé od pláče. Šli jsme do obchodu s textilem k paní Žilajové, kde mi maminka koupila černé oblečení, dokonce i černou rádiovku na hlavu.

Když jsem se maminky ptal proč to, tak jen řekla, že se to sluší jít na pohřeb v černém. Co ale ví čtyřletý klouček o pohřbech? Nic, a tak jsem se začal vyptávat, až mi maminka začala odsekávat a nakonec jsem ji svými dotazy rozplakal. To jsem ale nechtěl, a tak jsem začal plakat s ní. Když jsme přišli domů, už před domem čekal strýc Toník z Církvice s neznámým pánem trochu podobným tatínkovi. Oba mne objali a neznámý muž mi řekl, abych mu říkal strýčku. Pak dlouho mluvili s maminkou. Za chvíli se vrátila s tím, že tatínkův bratr vše zařídí. Na otazník v mých očích řekla maminka: „No přeci pohřeb.“ A zase se rozplakala.

2/ Pohřbem je ze mne sirotek?

Ještě mi v paměti probleskuje pohřeb tatínka ve velké obřadní síni Strašnického krematoria. Nekonečná řada smutných lidí, kteří kondolovali mamince a hladili mne po hlavě. Ano, tehdy jsem slyšel poprvé ta hrozná slova: sirotek, siroteček, chudáček, chudinka a podobně. Jak já jsem ta slova nenáviděl. Potom se mi vzpomínky slévají do jedné jediné, do plačící maminky. Přesto jsem se cítil najednou v bezpečí, protože okolo nás dvou byla taková „velká zed“ strýčků a tetiček. Ta hlásila celému světu, že v tom neštěstí nejsme sami, ale že jsme velká rodina.

Ještě si pamatuji faráře v černé říze až na zem, na které svítil rudý kalich. I on nám nabízel svou pomoc. Ale pohřeb skončil, všichni se rozjeli domů a my s maminkou jsme zůstali sami. Ten náš dům v Zahradním Městě byl najednou nějaký prázdný a strašidelný. Měl jsem pocit, že se za každým rohem a v každé setmělé chodbě musí někdo nebo něco skrývat. Další den přišel fotograf s fotkami z pohřbu. Já viděl, jak je maminka uložila až na dno zásuvky. Prohlížel jsem si je až po několika letech. Ještě dnes cítím mrazení v zádech, když jsem viděl vedle rakve ozdobnou ceduli se jménem „Jan Kučera“. Vím, bylo to jméno mého tatínka, stejné jako to mé. Přesto jsem měl pocit, že to je můj pohřeb a v rakvi možná ležím já.

Tajně jsem tu fotku roztrhal a zahodil.

Následovala hektická doba, ve které se maminka připravovala na znovu otevření naší hospody, nyní pod jejím vedením. Střídalo se u nás hodně lidí, kteří mamince pomáhali a radili. Nejvíce na mne zapůsobil maminčin nový účetní pan Bureš. Postarší pán s brýlemi se zlatou obroučkou a balíčkem inkoustových tužek. Měl násadku, do které vkládal i ten nejmenší kousek tužky, aby ji vypsal až do konce a tím ušetřil. Možná jsem mu padl do oka, proto mi půjčoval tužky a dával papír na kreslení. Cítil jsem, že doba mazlení a her s maminkou v domácnosti pro mne definitivně končí. Budu se muset začít chovat jako dospělý. To se čtyřletému klukovi snadno řekne, ale realita je jiná.

3/ Školka

Maminka pro mne chtěla to nejlepší, a tak mne na radu druhých umístila do mateřské školky. Školka byla na konci Jahodové ulice vedle pavilonů obecné školy. Mne, který už dávno nespál po obědě, najednou nutili, abych každý den po obědě chodil spát. To pro mne bylo nepochopitelné a nahlas jsem protestoval. Každý jsme měli ve školce svůj obrázkový symbol. Já měl kladívko. Možná už tehdy symbolizovalo mé budoucí povolání.

Jen jednou jsem měl ve školce radost. To bylo tehdy, kdy mi maminka slíbila, a skutečně přivezla, před školku nové sáně. Ten zážitek byl tak silný, že si dodnes pamatuji, jak ta moje hodná maminka donesla sánky před školku. Tam z nich strhala balicí papír a zjistila, že sánky nemají žádnou šňůru nebo řemen, za který by je mohla táhnout. Tak použila nějaký tenký drátek z obalu. Já seděl na saních jako přibitý. Chudák maminka skoro v předklonu táhla sánky přes celou Jahodovou ulici za tenký elektrický drátek, který se jí opakovaně trhal, až před náš dům.

Má další vzpomínka se týká velké knihy s obrázky, kterou mi maminka nechala v posteli. Tehdy jsem zápasil s nějakým nachlazením. Byl jsem doma sám a ona si jen odskočila na nákup. Pečlivě jsem si knížku prohlížel. Byly v ní rytiny z Nového světa.

Indiáni pekli lidi nad ohněm, stínali jim hlavy a podobné drastické výjevy. Obrázky mne tak vyděsily, že jsem v hrůze proběhl zavřenou hospodou a otevřel si okno na ulici. Pak jsem bos, jen v noční košilce, běžel napadaným sněhem, mamince naproti. Na štěstí se již vracela z nákupu, chytla mne do náručí a hned mne uložila do postele. Tam jsem jí uplakaný ukazoval ty děsivé obrázky v knížce a vysloužil jsem si láskyplné objetí. Vůbec si ze školky nepamatuji žádné hračky, jen tu mou značku.

4/ Maminka mne osvobodila od školky a já ji zklamal

Nakonec jsem maminku uprosil a ona mne ze školky odhlásila. Od té doby mne začala, jako skutečného sirotka, vychovávat „ulice“. Čím má pětiletý kluk zaplatit těm starším klukům, aby jej vzali do party? Jedině cigaretami, které jsem tajně bral mamince v hospodě. Ano, byl jsem malý „zlodějíček“. Kdo mě měl poučit? Tatínek nebyl a maminku ani nenapadlo, že bych mohl něco takového za jejími zády dělat. Měla tolik svých starostí, aby zvládla nové zaměstnání a mohla nás oba dva uživit. Mezitím jí hospůdku „znárodnili“. Ale aspoň, že ji RaJ (Restaurace a jídelny) zaměstnali jako vedoucí té naší bývalé hospůdky.

Na štěstí jsem klukům nosil jen ty nejlevnější cigarety „Partyzánky“. Ještě jsem neuměl číst, ale jejich barva se mi líbila nejvíc. Klukům to bylo vcelku jedno, po čem budou kašlat na celé kolo. Já to zkusil jen jednou, potáhnout si z cigarety, a to mi úplně stačilo. Roky jsem nemohl pochopit, proč lidé kouří, když je to tak odporné.

A jaká byla druhá podmínka vstupu do klukovské party? Baterka. Tu jsem si vyprosil na mamince, abych nemusel při své cestě do ložnice po schodech rozsvěcet. Každý večer jsem se trásl strachy, než jsem došel do ložnice, která byla až v prvním patře za dvěma studenými chodbami a schodištěm. Tam jsem se rychle převlékl a už jsem byl pod peřinou. Poslouchal jsem všechno to divné praskání z kamen, z půdy, zvuky z ulice i hlasité tikání hodin. Tyto strašidelné zvuky provázely navíc děsivé obrazce na stěnách a stropě, které kreslily žhavé uhlíky z kamen. Proto jsem si našel jednu věc na uklidnění. Prstíčkem jsem rozpáral bok podhlavníku, který jsem měl v posteli. Do vzniklého otvoru jsem strčil svůj nosík. Proč? Protože podhlavník byl nacpaný „africkou travou“, která mi voněla jako seno v létě u babičky, kam jsme občas jezdili. Má fantazie mne přenesla do voňavého léta a já rychleji usínal.

Poslední, co mi chybělo, abych mohl tajně vyrazit do nočních ulic Zahradního Města se svou partou, byly vlastní klíče od domu. Když se naše čtvrť ponořila do tmy, tak jsme vyráželi my, naše parta. Věřte, že za mého mládí blikala jedna lampa snad po sto metrech, a proto byly baterky nutností. Co jsme to byli za „uličníky“? Děti, většinou z neúplných rodin, kde maminky chodily na směnný provoz do fabrik nebo tátové do hospod, místo toho, aby dohlíželi na klidný spánek svých dětí.

Ano, tehdy nám naše čtvrť „patřila“. Cítili jsme se v té partě nějak starší. Strašili jsme malé děti, které běhaly se džbánky nebo bandaskami rodičům pro pivo k večeři. Zvonili jsme za zvonky cizích lidí a dělali jsme plno jiných lumpáren. Přitom jsme se cítili skoro jako dospělí. První naši partu vedl Jaromír Mayer, budoucí zpěvák a manžel Evy Pilarové. Tehdy mu bylo asi 13 let. Později, po několika letech, jsem chodil k jeho mamince paní Mayerové na teorii, když jsem se učil hrát na harmoniku. Moc hodná paní, která s námi kluky měla svatou trpělivost.

Později jej vystřídal Kolja, syn ruských rodičů, který u nás vyrostl, a tak mluvil normálně česky. Nejmladší kluci v partě měli staré vojenské a policejní placaté svítilny na tři barvy. Až ti starší mohli mít nejdříve dvou, a později dokonce „tříbuřtovou“ oválnou baterku. Podle baterky a její velikosti se rozeznávalo postavení v partě.

Jaké bylo důležité kritérium v létě? Kolik máš na kečkách větracích otvorů. To byly malé oplechované dírky na boku plátěné boty. Prckové měli jen jeden, ti větší dva, nebo dokonce tři otvory vedle sebe. No, a v zimě to byly brusle. Většina z nás začínala bruslit tak, že jsme si připevnili na boty zvané „křusky“ brusle „šlajfky“ na klíček, který jsme si pověsili na krk. Starší kluci už měli brusle přišroubované na boty se zoubky na špičkách, tak zvané „Džeksny“. No a ti nejstarší měli náš společný klukovský sen, „Kanady“. Brusle našich hokejistů.

Přichystal jsem si zimní bundu, zimní boty a čepici se šálou na chodbu. Když maminka viděla, že jsem dojedl večeři, poslala mne se smutným výrazem ve tváři spát. Na chodbě jsem se oblékl a tiše se vyplížil z domu do černé zimní noci jako už tolikrát předtím. Venku ležel sníh a pěkně mrzlo.

Až za chvíli jsem si uvědomil, že jsem si doma zapomněl rukavice. Jen jsem nad tím v duchu mávl rukou, ale pořád jsem si ledovou baterku přehazoval z ruky do ruky. Tu studenou ruku jsem se snažil zahřát v kapse bundy, ale nešlo to tak rychle. Mráz mi zalézal za nehty a ruce už jsem měl tak ztuhlé, že jsem v nich nemohl udržet ani tu baterku. Až konečně velitel party dnes večer své lidi rozpustil.

Utíkal jsem rychle domů. Zmrzlými prsty jsem jen s největšími obtížemi odemkl dveře a potichu jsem vklouzl do domu. Hodiny jsem neznal a jediné, co jsem si pamatoval, bylo, že si musím namrzlé ruce nejdříve namočit do studené vody, nebo mi upadnou omrzlé prsty. Opravdu mi ta studená voda trochu pomohla a potom

jsem si ruce nahříval nad kamny. Po takovém nočním dobrodružství jsem se kupodivu v prázdném domě méně bál a rychleji jsem usnul.

O to víc jsem ale toužil po mamince, která mne do nedávna uspávala pohádkou a svými polibky. Ta změna z mamčinčina objetí a péče na studený a strašidelný pokoj byla pro malého kluka strašlivá. Trvalo to víc jak dva roky. Pomalu jsem si už začal na samotu zvykat. Bohužel se mamince donesla zpráva o mých nočních výletech za dobrodružstvím a ona mne začala kontrolovat. Tím mne donutila k tomu, že jsem si odpolední pobyt venku protáhl co nejvíce do začátku noci. Zase tu byla zima plná sněhu, jako z Ladových obrázků. Zůstal jsem sám na malém kopečku, kde je dnes mateřská školka, a proháněl jsem své sánky.

V nastávající tmě jsem uviděl staršího kluka, který už chodil řadu let do školy. Věděl jsem, že moje sáňkování asi skončí. Pepík mi sánky „zabavil“ a začal si jezdit sám. Stál jsem a nevěděl, co mám dělat. Jít domů sám bez sáňek jsem nemohl. Tak jsem stál na místě a chlad se mne začal zmocňovat čím dál víc. Zkoušel jsem Pepíka přemluvit, aby mi sánky vrátil, ale marně. Tak jsem začal natahovat „moldánky“. Najednou se ke mně naklonil cizí pán a zeptal se: „To jsou tvoje sánky?“ Jen jsem přikývl a utíral si nudli z uplakaného obličeje. V tom muž do tmy a chumelenice zařval, až jsem se lekl: „Ty sánky ihned sem.“ Pepík ztuhl a chvíli mu trvalo, nežli novou situaci pochopil. Ale pak zkroušeně přiběhl i se sánkami. Obr zvedl ruku a jen mu zahrozil se slovy: „Ještě jednou to zkus a uvidíš!“ Pepík Hladík pustil sánky a zmizel v nastalé tmě a chumelenici. Muž mne posadil na sánky a táhl mne k domovu. Já

jen přemýšlel, jak jen ví, kde bydlím?

Ale to už jsme byli u našeho domu. Branka byla zamčená, a tak muž vyzvedl sáňky jednou rukou do výše a opatrně je hodil přes plot na naši zahradu do sněhu. Pak mne vzal na ruku a vešel se mnou do naší hospody.

Maminka jen vyděšeně rozevřela oči. Až po jeho uklidnění mne odvedla do kuchyně, kde jsem se v teple svlékl. Při jídle jsem mamince vyprávěl svůj příběh o mém zachránci.